

TÉRSÉGI ÉS NEMZETI IDENTITÁS-VIZSGÁLATOK AZ ÓRÁLLÓK FÖLDJÉN

KARDOS LAURA

AN EXAMINATION OF REGIONAL AND NATIONAL IDENTITY
IN “THE FIELD OF ÓRÁLLÓK”

Abstract

This article focuses on regional and national identity in the Austrian and Slovenian cross-border areas of Vas county, which is also known as the “field of Órállók.” This area consists of Felsőőr (Oberwart), Alsóőr (Unterwart), Órisziget (Siget in der Wart), and Vasjobbágyi (Jabing), which are currently part of Austria, as well as Órihodos (Hodoš), Kapornak (Krplivnik), and Domonkosfa (Domanjševci), which are located in Slovenia. Within Hungary, ten villages and one town are part of the historical Órség. I used both statistics and an empirical survey, which consisted of 944 questionnaires, as the basis of my research, and employed Excel spreadsheet software to record and analyse the data, and Quantum GIS to generate the maps.

Keywords: regional identity, national identity, Burgenland, Muravidék (Prekmurje), Órség

Bevezetés

Az identitás vagy azonosságtudat, a valahová tartozás jelensége és fogalma több, egymással bizonyos kapcsolódási pontokon érintkező tudomány vizsgálati tárgykörébe is besorolható. Ilyenek például a pszichológia, a szociológia és nem utolsósorban a geográfia. Az identitással kapcsolatos tudományos érdeklődés az identitás többféle értelmezhetőségére, pontosabban fogalmazva számos különböző megnyilvánulási formájára vezethető vissza. A földrajz különböző tudomány-szakágai elsősorban egy-egy népcsoport társadalmi, kulturális vagy etnikai identitására, valamint területi-regionális azonosságtudatára kíváncsiak, de egyre gyakoribbak például a nemi identitás és a tér kapcsolatával foglalkozó elemzések is.

Tanulmányom a térségi és nemzeti identitás kutatására fókuszál Vas megye osztrák és szlovén határmenti területein, az egykori „Órállók földjén”. Ez a kifejezés ugyan nem tűnik túlságosan „földrajzosnak”, mégis pontosabbnak vélem az Órség megnevezésnél. A honfoglalást követően ugyanis két nagyobb őrtelep alakult ki a nyugati végeken: a mai köznyelvben és szakirodalomban Órségnek nevezett terület a Zala folyó forrásvidékén, valamint a Pinka völgyében, Felsőőr térségében (CSAPÓ O. 2008). A Zala-völgyi mai magyar és szlovéniai településeket foglal magában, míg a Pinka menti őrtelep (Felső-Órség) napjainkban ausztriai területeket takar. E két határon túli magyar nyelvi szigeten, illetve a Magyarország határain belül maradt történeti Órség területén végeztem empirikus kutatásokat, keresve az itt élők nemzeti és térségi identitásának főbb jellemzőit. E három terület közös megnevezéseként használom az „Órállók földje” kifejezést.

Hipotézisem szerint a két határon túli magyar kisebbség nemzeti, a magyarsághoz kapcsolódó identitása jelentős, különösen az idősebb korosztályok esetében. A térségi identitást az Órséghez, mint széles körben ismert néprajzi, kultúrtörténeti régióhoz kötődve mértem, a válaszadó számára konkrét határok, térbeli elhelyezkedés említése nélkül. Feltételezésem szerint ez a területi kötődés a nemzetinél jóval gyengébb, nemcsak a bizonytalannak tűnő, az embereknek mást és mást jelentő Órség név használata miatt, hanem azért is, mert a ha-

tár elválasztó szerepe ebben a kérdéskörben szerintem hatványozottabban érvényesül. Ebből kiindulva különbséget vártam a muravidéki és a burgenlandi vizsgált települések megkérdezett magyar lakosságának kötődésében, erősebb szlovéniai, gyengébb ausztriai identitás kimutatásával.

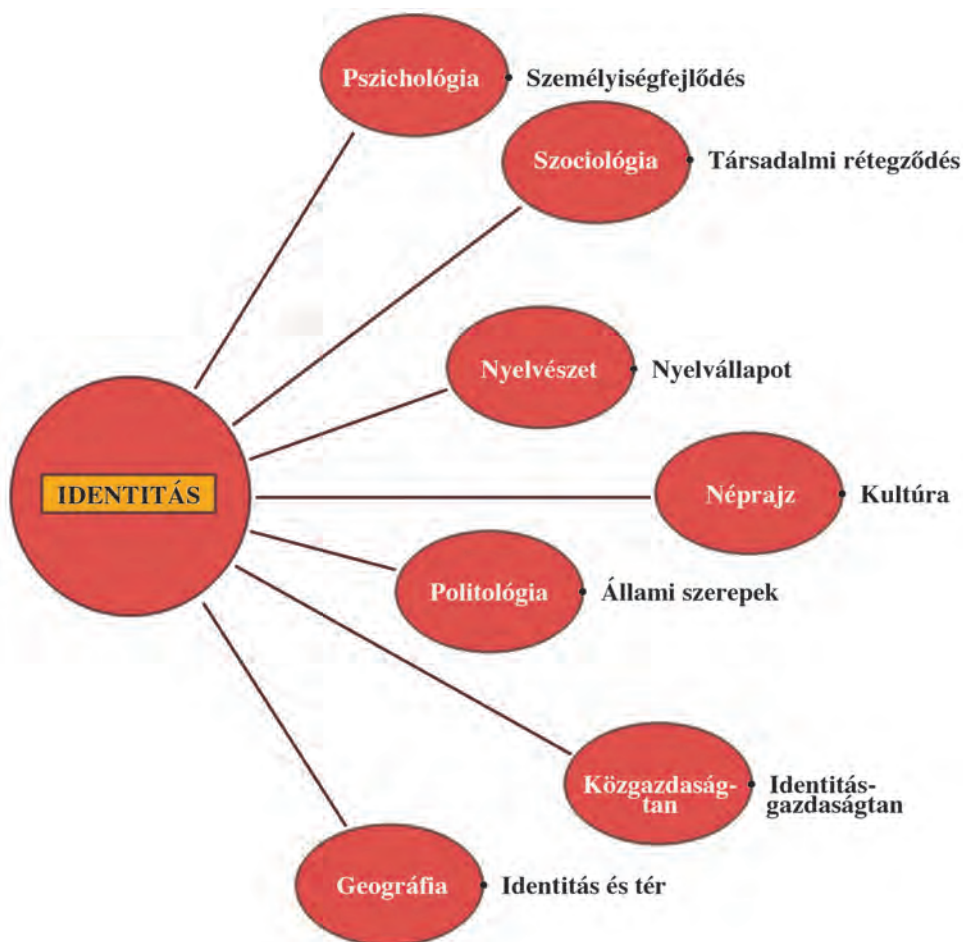
Az identitás értelmezése és az identitáskutatások

Az identitás latin eredetű szó, magyar megfelelőjeként leginkább az (ön)azonosság vagy azonosságtudat használatos. Maga a kifejezés az ókori görögökig vezethető vissza, szorosan kapcsolódva a logikához: a „*principium identitatis*” kimondja: a valóságban minden dolog azonos önmagával, s csak mint önmagával azonos dolog gondolható el (PALKÓ K. 2011). Az identitás alapvető emberi igény, egyetemesnek is tekinthető, s nem csak személyről, egyedi individuumokról lehet szó, hanem közösségi, azaz kollektív identitásról is beszélhetünk (MÁTÉ-TÓTH A. 2012). Mindezek alapján sokféle identitás létezhet: nemi, családi, foglalkozási vagy szakmai, vallási, nemzeti, etnikai, területi vagy térségi stb.

Az identitás ma már nem csak kiterjedt szakirodalommal rendelkezik, de helyet kapott a műveltebb hétköznapi nyelvben is. Mint tudományos kategória a 20. század közepéig vezethető vissza, s a pszichológiához-szociálpszichológiához, nevezetesen Erik H. Erikson pszichoszociális fejlődésméltetéséhez kötődik, aki 1950-ben írta le a „*Childhood and Society*” című művében (GEREBEN F. 1999). Később számos tudomány érdeklődését felkeltette az identitás, s ebből következően értelmezései is egyre sokszínűbbé váltak attól függően, hogy az azonosulást milyen összefüggésben értelmezik. A szociológia a társadalmi rétegződésben meghatározó szerepet játszó tényezőként tekint rá, de vizsgálati tárgykörébe beletartozik a nemi, illetve kulturális identitás elemzése, valamint a politikai szocializáció kutatása is (BÓHM A. 2000, ANDORKA R. 2003, GIDDENS, A. 2003, SZABÓ I. 2009). A nyelvtudomány egy-egy társadalmi csoport, kisebbség identitását többek között az anyanyelv helyzete, a nyelvvállapot, a kétnyelvűség és kettős identitás oldaláról veszi górcső alá (GYÓRI-NAGY S. 1985, BARICS E. 2004, NAVRACSICS J. 1999, RANCZ T. 2011). E kutatások sokszor kiegészülnek vagy kapnak új megközelítési támpontot a néprajztudomány oldaláról, nevezetesen az adott közösség népi kultúrájának az azonosságtudat megőrzésében betöltött szerepének vizsgálatával (GYIVICSÁN A. et al. 1985, BARNÁ G. 2011). A politológia és a történettudomány a jelenség formálásában figyelmet szentel például a határváltozásoknak, valamint az állam befolyásoló szerepének (SCHÖPFLIN Gy. 2004, BARANYAI N. 2013). Viszonylag új elemként szerepel a fogalom a közgazdaságtani tanulmányokban, az ún. identitás-gazdaságtan részeként, melynek kiindulópontja, hogy a társadalmi hatások az emberek azonosságán keresztül érvényesülhetnek a gazdasági döntésekben (KIRÁLY G. 2014). A geográfia közösségi identitáson alapuló vizsgálataiban alapvető szerepet játszik a térszemlélet, így főként a területi/térségi identitásra fókuszál, illetve kutatja a nemzeti-kisebbségi azonosságtudat társadalmi-földrajzi vetületeit (FARKAS Gy. 2005; TÁTRAI P. 2009, BARANYAI O. 2012, BALIZS D.–BAJMÓCY P. 2013, BALIZS D. 2014) (1. ábra).

Nemzeti és térségi identitás

Nemzeti identitás alatt egy nemzethez, államalkotó néphez fűződő azonosságtudatot értünk, amely szervelesen alakuló, többrétegű és a tudatosság különböző szintjein reflektált képződmény, s amelynek tartalmában összekapcsolódnak a politikai-állampolgári, továbbá

1. ábra Az identitás megközelítési aspektusai tudományokként. *Forrás:* saját szerkesztés.
 Figure 1 Approach aspects of identity by sciences. *Source:* edited by the author.

a kulturális-történeti mozzanatok (PATAKI F. 2001). A nemzeti identitás komplex fogalom, amit az is bonyolít, hogy a nemzetfogalom maga sem tekinthető egységesnek. A nemzeti identitás ráadásul nem egyedüli, s nem is mindig domináns identitás, hanem hierarchikus rendszerben helyezkedik el más részidentitásokkal (HANÁK P. 1997). A nyelv, mint a nemzeti identitás egyik meghatározó elemét vizsgálta Csernus Sándorné, a történelmi tárgyú irodalomnak a nemzeti öntudatban betöltött szerepére hívja fel a figyelmet Somogyvári Ildikó, a nemzeti identitás és a biblikus látásmód kapcsolatát kutatja Sziráki Szilvia, míg Dóczy Tamás a globalizáció korában a sportolók lazuló lokális kötelékeinek nemzeti azonoságtudatukra gyakorolt szerepével foglalkozik (CSERNUS S. 2007, SOMOGYVÁRI I. 2010, SZIRÁKI SZ. 2010, DÓCZY T. 2011).

A nemzeti, illetve *térségi* identitáskutatások közül az előbbi az, amelynek kevésbé mutatkozik „tudomány-specifikus” vonása, szemben az utóbbival, amelynek vizsgálatai értelemszerűen a tér egy-egy kiemelt részletéhez kötődnek, így a földrajztudománnyal való kapcsolata is erőteljesebb. A területi identitás-elemzéseknek nincs hosszú múltjuk,

Magyarországon az 1980-as évek második felétől kezdtek megjelenni. OLÁH M. szerint a területi identitással kapcsolatos hazai kutatások esetében megkülönböztethetők a helyi társadalom működésére irányuló elsőgenerációs elemzések, többek között BÓHM A., SZOBOSZLAI ZS., A. GERGELY A. nevével fémjelezve, illetve a különböző szakmai műhelyek aktivitásai nyomán keletkező vagy valamely területpolitikai intézményesítési modellt támogatandó tanulmányok. Ez utóbbiak közé sorolható például ENYEDI GY., RECHNITZER J., PÁLNÉ KOVÁCS I. több munkája is (OLÁH M. 2012).

A területi identitással kapcsolatosan, sőt, gyakran annak szinonimájaként bukkan fel a regionális identitás fogalma. Egyre inkább egyértelművé válik, hogy a regionális identitás a területhez kötődő azonosulás egyik válfaja, s amelynek megszületése a regionális fejlődés politika koncepciójához, a régiók szintjéhez kapcsolódik (SOMLYÓDYNÉ PFEIL E. 2007, JABLONCZAY T. 2013). E megközelítésből kiindulva tehát többek között a megyékhez, kisebb területi szintekhez vagy akár a néprajzi tájakhoz és egyéb, közigazgatási határokhoz nem igazodó területek kapcsolódó identitáselemzéseket is a területi/térségi identitás részeként értelmezem.

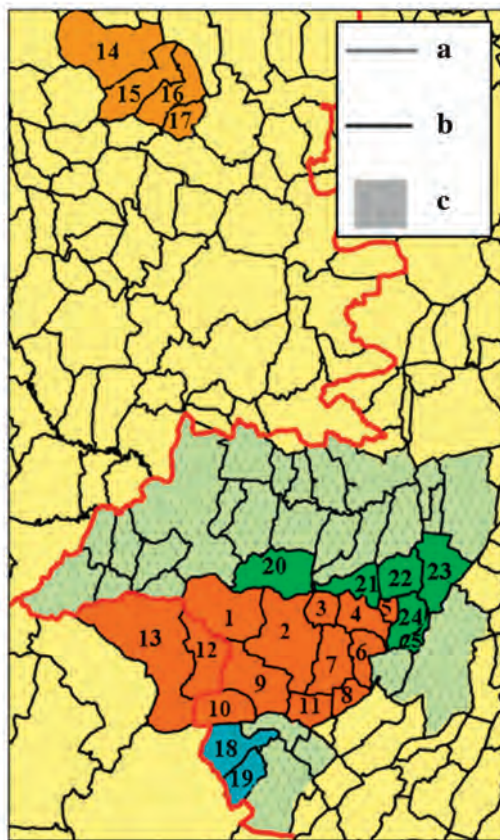
A kutatás területi egységei

A honfoglalás korában az ország nyugati végein két nagyobb őrtelep jött létre: az egyik a Pinka völgyében, Felsőőr térségében. Ezt Felső-Őrség névvel is illették, ma Ausztria részét képezi. A másik őrtelep a Zala forrásvidékén alakult ki, s Alsó-Őrségként került definiálásra (CSAPÓ O. 2008). A trianoni békediktátum nyomán az Ausztriához csatolt egykori őrtelepülések magyar lakossága mára jelentősen megcsappant az intenzív asszimilációnak köszönhetően, s már csak négy településre korlátozódik jelenlétük: Alsóőr, Felsőőr, Őrisziget és Vasjobbágyi (TÓTH J. 1975, BELUSZKY P. 2005). Így kutatásomba én is ezt a négy ausztriai települést vontam be.

Az Alsó-Őrség/Őrség lehatárolása sokkal problematikusabb, hiszen területének zöme ma is Magyarországon fekszik, így a vele foglalkozó kutatások száma is nagyságrendekkel nagyobb, így nem véletlen, hogy térbeli lehatárolásában is szerzőnként eltérő megoldásokkal találkozhatunk (DÖMÖTÖR S. 1960, CSISZÁR K. 1994, BELUSZKY P. 2005, CSAPÓ O. 2008, BALOGH A. 2010a, BALOGH A. 2010b, BALOGH A. – BARANYAI O. 2011, BALOGH A. – BARANYAI G. 2014). Sőt, arra is van példa, hogy egy és ugyanazon szerző idővel módosítja korábbi álláspontját és újabb lehatárolásokra tesz kísérletet (BOKOR P. 1989, 1996, 2007). Ugyanakkor mind Kogutowicz, mind Dömötör és Beluszky egyetért abban, hogy az Őrségnek szerves részét képezi a ma már Szlovéniához tartozó három falu: Bükalja (ma Domonkosfa vagy szlovénül Domanjševci része), Kapornak (Krplivnik) és Őrihodos (Hodoš) (CSAPÓ O. 2008). Így a másik, határon túli terepbejárás területét e három szlovéniai település jelentette.

Empirikus kutatásomba a magyarországi részen a történeti Őrség településeit vontam be, hiszen e települések minden szerző tanulmányában az Őrséghez tartoznak, s azokat megemlíti már többek között IV. László 1280-ban kiadott vagy II. Rudolf 1595-ös adománylevele is.

Az alábbi ábra a határon túli településeket jelenlegi közigazgatási határaik figyelembe vételével tünteti fel. Ez alapján Őrihodos és Kapornak egy községet alkot Hodoš néven, kérdőíves felmérésem mindkét egykor önálló települést érintette. A vizsgált Domonkosfa több másik településsel együtt alkotja Sal (Šalovci) községet, míg az osztrák oldalon fekvő Őrisziget ma Vasvörösvár (Rotenturm an der Pinka) településrésze. A felmérés ezekben az esetekben csak Domonkosfára és Őriszigetre terjedt ki (2. ábra).

2. ábra Az Órséghez tartozó települések Beluszky Pál nyomán.

Jelmagyarázat: a = országhatár; b = az egyes települések közigazgatási határai; c = az Órségi Nemzeti Parkhoz tartozó egyéb területek; 1–13 = A történeti Órség települései; 14–17 = Felső-Órség vagy Örvidék; 18–19 = Belső-Órség; 20–25 = Külső-Órség; 1–17 = a kutatásba bevont települések

1. Szalafő, 2. Óriszentpéter, 3. Ispánk, 4. Kistrákos, 5. Szaknyér, 6. Pankasz, 7. Nagyrákos, 8. Szatta, 9. Bajánsenye, 10. Kercaszomor, 11. Kerkáskápolna, 12. Órihodos (Hodoš), 13. Sal (Šalovci) 14. Felsőőr (Oberwart), 15. Alsőőr (Unterwart); 16. Vasvörösvár (Rotenturm an der Pinka); 17. Vasjobbágyi (Jabing); 18. Magyarszombatfa, 19. Velemér; 20. Kondorfa; 21. Viszák; 22. Órimagyarósd; 23. Szőce; 24. Hegyhátszentjakab; 25. Felsőjánosfa.

Forrás: BELUSZKY P. alapján saját szerkesztés.

Figure 2 The settlements of Órség by Beluszky Pál. Legend: a = state border; b = administrative borderlines of settlements; c = the territory of Órség National Park; 1–13 = settlements of the historical Órség;

14–17 = Burgenland; 18–19 = Inside-Órség; 20–25 = Outside-Órség; 1–17 = researched settlements

The Hungarian names of the settlements can you see 1-25.

Source: edited by the author based on BELUSZKY P. 2005.

Kutatásmódszertan, mintavétel

Az ausztriai és szlovéniai egykori határőr-települések magyar közösségeinek nemzeti és térségi identitásának feltérképezéséhez kvantitatív és empirikus módszereket egyaránt felhasználtam. Ez jelentette egyrészt népszámlálási adatok kigyűjtését, másrészt kérdőíves felmérés elvégzését. Kérdéseimmel arra fókuszáltam, hogy az elcsatolt területeken élő magyarság milyen mértékben őrzi magyarságát, illetve arra, hogy van-e bármiféle kötődése az egykori határőrvidékhez? Az első kérdéskör világos, jól körülhatárolható kutatási

szempontot jelentett, az utóbbi azonban magyarázatot igényel. A kérdőívben ugyanis egészen pontosan az Őrség kifejezést használtam, az azzal való azonosulás mértékére kérdeztem rá első lépésben, értsen bármit is az Őrség fogalma alatt a válaszadó.

A kérdőívezéshez szükséges minta összeállításához a népszámlálási adatokból próbáltam kiindulni. A legutóbbi népszámlálás során (2011) azonban mind Ausztriában, mind Szlovéniában áttértek a regiszter alapú összeírásra. Mivel a nemzetiségekre vonatkozóan nem létezik külön regiszter, a nemzeti közösségekhez tartozók létszámáról nem álltak rendelkezésre pontos adatok. A két ország kapcsán meg kell említeni a közigazgatási rendszerek átszervezését is, amelynek során a településeket „községekbe” (Gemeinde, illetve občina) szervezték, s amelyek általában 2-4 (Burgenland), illetve 6-8 települést (Muravidék) foglalnak magukban (BALIZS D.–BAJMÓCY P. 2013). Így már a korábbi népszámlálás során (Ausztriában 2001, Szlovéniában 2002) sem történt meg az adatok kibontása települési szintre, a statisztikai hivatalok csak kumulatív adatokat tettek közzé, ezért a kutatott településeken a települési önkormányzatok segítségével vált megbecsülhetővé a helyi magyar közösségek létszáma. A megszokottnál jóval nagyobb mintavételezést hajtottam végre, céloim 20%-os minta elérése volt. A kérdőívezés során figyeltem arra, hogy 18 év alatti ne kérdezzek, nagyjából egyenlő legyen a nemek aránya, valamint ügyeltem a területi lefedettségre is, így minden magyarlakta utcából kerültek ki válaszadók. A vizsgálatba bevont településeken – Ausztriában Felsőőr, Alsóőr, Őrsziget és Vasjobbágyi, Szlovéniában Őrihodos, Kapornak és Domonkosfa, Magyarországon tíz falu és egy város – 944 kérdőív lekérdezésére került sor 2016 nyári hónapjaiban (1. táblázat).

1. táblázat – Table 1

A kitöltött kérdőívek megoszlása korcsoportonként a vizsgált burgenlandi és a muravidéki településeken
The distribution of completed questionnaires per age groups on the researched trans-border settlements

Település	Magyar lakosság száma	Kérdőívek száma	Korcsoportok						
			18-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80 <
Felsőőr	1167	238	29	38	40	42	37	34	18
Alsóőr	517	105	10	14	14	16	18	20	13
Őrsziget	193	42	4	4	6	7	7	8	6
Vasjobbágyi	22	7	0	0	0	2	4	1	0
Őrihodos	106	46	4	5	5	8	9	10	5
Kapornak	53	26	3	3	4	3	5	5	3
Domonkosfa	155	64	8	6	8	12	13	10	7
Összesen	2213	528	58	70	77	90	93	88	52

Forrás: Szlovén Statisztikai Hivatal (2002), Osztrák Statisztikai Hivatal (2001) és kérdőíves felmérés alapján saját szerk.

Source: Edited by the author based on Slovenian Central Statistical Office (2002), Austrian Central Statistical Office (2001) and own survey

A magyarországi települések esetében a helyi populációra vonatkozó nagyszámú információ nyomán kisebb, 10%-os lekérdezési aránnyal dolgoztam, figyelembe véve a nemek, illetve az egyes korcsoportok arányát (2. táblázat):

2. táblázat – Table 2

A kitöltött kérdőívek megoszlása korcsoportonként
a vizsgált magyarországi településeken
The distribution of completed questionnaires per age groups
on the researched Hungarian settlements

Település	Lakos- ságszám	Kérdő- ívek száma	Korcsoportok						
			18-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80 <
Óriszentpéter	1223	130	35	18	17	25	19	9	7
Szalafő	211	26	7	3	4	3	5	2	2
Bajánsenye	524	65	17	9	10	12	7	5	5
Ispánk	105	13	3	1	2	3	2	1	1
Szatta	84	13	3	3	2	2	1	1	1
Kerkáskápolna	211	13	4	1	2	1	1	3	1
Kercaszomor	78	26	7	3	5	4	3	2	2
Pankasz	478	52	18	7	8	6	7	4	2
Szaknyér	56	13	4	1	2	3	1	1	1
Nagyrákos	294	39	9	5	6	7	5	4	3
Kisrákos	217	26	7	3	3	5	3	3	2
Összesen	3481	416	114	54	61	71	54	35	27

Forrás: KSH 2011 és kérdőíves felmérés alapján saját szerk.

Source: Edited by author based on Hungarian Central Statistical Office (2011) and own survey

Az Órállók földjén élő magyarság nemzeti identitása

Mindhárom vizsgált területen élők körében próbáltam feltérképezni azt, hogy melyek azok a szempontok, amelyeknek szerintük teljesülniük kell ahhoz, hogy valaki magyar legyen. A magyarsághoz tartozás legfontosabbnak tartott ismérveit a kérdőív zárt végű kérdések formájában tartalmazta. Az előre megadott válaszlehetőségeket fontossági sorrend alapján – 1. nagyon fontos, 2. inkább fontos, 3. nem fontos, 4. egyáltalán nem fontos – kellett rangsorolniuk a válaszadóknak. A felsorolt szempontok az alábbiak voltak:

- élete nagy részében magyarok között éljen,
- magyar állampolgár legyen,
- Magyarországon szülessen,
- Magyarországon lakjon,
- anyanyelve magyar legyen,
- beszéljen magyarul,
- önmagát magyarnak tartsa,
- ismerje és szeresse a magyar kultúrát,
- legalább egyik szülője magyar legyen,
- magyar iskolát végezzen,
- tisztelje a magyar nemzeti zászlót,
- magyar szertartású egyházhoz tartozzon.

A területegységenként adott válaszok között nagyon sok hasonlóság tapasztalható, ugyanakkor kimutathatók eltérések is. A legfontosabb mindenütt, hogy önmagát magyarnak tartsa az illető, illetve az, hogy ismerje és szeresse a magyar kultúrát. Ezt az két állítást mind a három vizsgált területen élők szinte kivétel nélkül nagyon fontosnak vagy fontosnak jelölték, ezért szerintük az önmeghatározásnak és a kultúrának kiemelt jelentősége van a nemzeti identitás alakításában. Továbbá, fontosnak tartják a származást is, mely állítás a burgenlandiak és a magyarországiak esetén a 3. helyre, míg a muravidékiek esetén a 4. helyre került (3. táblázat).

3. táblázat – Table 3

A „Legalább egyik szülője magyar legyen” kritérium fontossága
a megkérdezettek területegységenkénti átlagában (%)
The importance of „At least one parent should be Hungarian”
criterion per unit areas (%)

Települések	1. nagyon fontos	2. inkább fontos	3. nem fontos	4. egyáltalán nem fontos
Burgenlandi települések	63,3	33,4	3,3	0,0
Muravidéki települések	62,5	37,5	0,0	0,0
Magyarországi települések	57,9	38,9	3,1	0,0

Forrás: kérdőíves felmérés alapján saját szerk.

Source: Edited by the author based on own survey

A nemzeti identításban meghatározó szerepet játszanak a különféle jelképek. Az egyik állítás ennek az azonosságtudatban betöltött szerepére fókuszált. Összességében a muravidékiek csaknem 90%-a gondolja úgy, hogy a magyar nemzeti lobogó tisztelete alapvető abban, hogy valaki önmagát magyarnak tarthassa. Az ausztriai településeken élő magyaroknak viszont alig több mint fele tartja csak nagyon fontosnak ugyanezt (4. táblázat).

4. táblázat – Table 4

A magyar zászló tiszteletének fontossága a megkérdezettek
területegységenkénti átlagában (%)

The importance of respect for the Hungarian flag per unit areas (%)

Települések	1. nagyon fontos	2. inkább fontos	3. nem fontos	4. egyáltalán nem fontos
Burgenlandi települések	54,3	37,5	3,6	3,1
Muravidéki települések	89,0	11,0	0,0	0,0
Magyarországi települések	69,0	30,0	1,0	0,0

Forrás: kérdőíves felmérés alapján saját szerk.

Source: Edited by the author based on own survey

A burgenlandi őrtelepülések magyarsága szerint fontos szempont a magyar szertartású egyházhoz tartozás is. Míg ez a kritérium náluk az 5. helyet foglalja el, addig a muravidéki és a magyarországi települések esetén csak a 8. helyen áll (5. táblázat).

A muravidékiek szerint a magyar identitás alakításában meghatározó az is, hogy az élete nagy részében magyarok között éljen az ember. Az erre vonatkozó állítás náluk az

5. táblázat – Table 5

A magyar szertartású egyházhoz való tartozás fontossága
a megkérdezettek területegységenkénti átlagában (%)

The importance of belonging to the Hungarian ritual church per unit areas (%)

Települések	1. nagyon fontos	2. inkább fontos	3. nem fontos	4. egyáltalán nem fontos
Burgenlandi települések	25,3	53,3	15,8	5,0
Muravidéki települések	0,0	3,7	28,7	71,9
Magyarországi települések	14,9	51,2	29,1	4,8

Forrás: kérdőíves felmérés alapján saját szerk.

Source: Edited by the author based on own survey

5. helyen szerepel, ahogy a magyarországi települések esetén is, viszont a burgenlandi magyarság esetén a legutolsó helyre szorult (6. táblázat).

6. táblázat – Table 6

Az „Élete nagy részében magyarok között éljen az ember” állítás fontossága
a megkérdezettek területegységenkénti átlagában (%)

The importance of the statement „Most of in one's life should be living
among Hungarians” per unit areas (%)

Települések	1. nagyon fontos	2. inkább fontos	3. nem fontos	4. egyáltalán nem fontos
Burgenlandi települések	13,3	19,6	23,5	43,6
Muravidéki települések	47,8	40,4	11,8	0,0
Magyarországi települések	49,0	40,0	11,0	0,0

Forrás: kérdőíves felmérés alapján saját szerk.

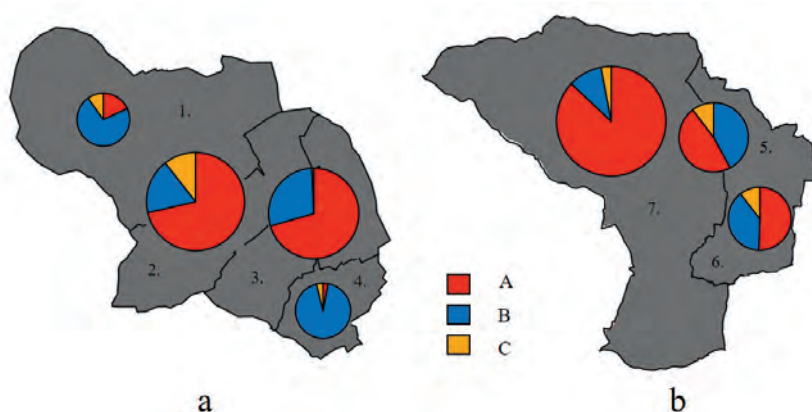
Source: Edited by the author based on own survey

A kérdőíves felmérés alapján lehetővé vált a határon túli településeken élők etnikai megoszlásának megbecslése, melyet az alábbi ábra szemléltet. Az ábra a jelenlegi osztrák, illetve szlovén közigazgatási rendszer határait figyelembe véve készült, azonban a diagram Vasvörösvár esetében a kutatott Őrszigetre, míg Sal esetében a felmért Domonkosfára vonatkozik (3. ábra).

Összegezve tehát mindennél fontosabbnak tartják az önmeghatározást és a kultúrát, rendkívül jelentősnek vélik a származást, a jelképeket és a magyar közösséget. A nyelv és az magyar szertartású egyház csak ezek után következik a fontossági sorrendben, a Magyarországon való születést, élést és a magyar állampolgárságot pedig a legkevésbé fontos tényezőknek tartják a magyar identitás alakításában.

Az Őrállók földjén élő magyarság térségi identitása

Vizsgálatom során igyekeztem felmérni az érintett területeken élő lakosságnak az Őrséghez kapcsolódó identitását is. Némiképp meglepő módon, az ausztriai egykori Őrtelepülések megkérdezett magyar lakosságának mintegy 90%-a, a szlovéniai falvak magyar-

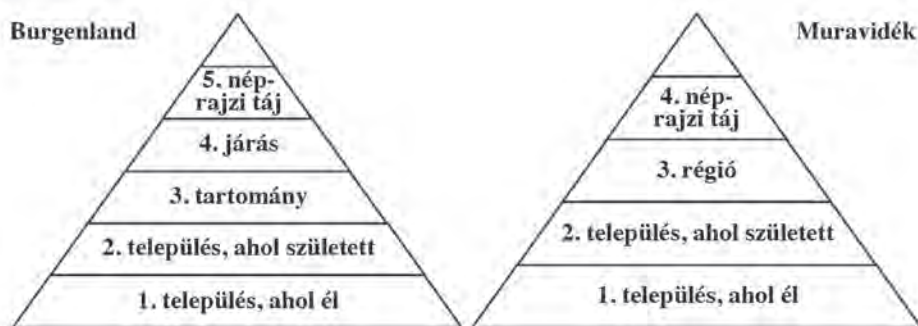

3. ábra A vizsgált burgenlandi és muravidéki települések etnikai megoszlása – a = burgenlandi települések; b = muravidéki települések; A = magyar B = osztrák vagy szlovén C = egyéb nemzetiségű; 1. Felsőőr (Oberwart), 2. Alsóőr (Unterwart), 3. Vasvörösvár (Rotenturm an der Pinka), 4. Vasjobbágyi (Jabing), 5. Őrihos (Hodoš) 6. Kapornak (Krplivnik) 7. Šal (Šalovci). Forrás: kérdőíves felmérés alapján saját szerk.

Figure 3 The ethnic distribution of the researched settlements – a = settlements of Burgenland; b = settlements of Prekmurje; A = Hungarian B = Austrian or Slovenian C = other; The Hungarian names of the settlements can you see 1-7. Source: Edited by the author based on own survey.

jainak pedig 100%-a az Őrség név alatt a mai Magyarország területén, Vas megye délnyugati csücskében elhelyezkedő területegységet értette.

Kíváncsi voltam arra is, hogy a vizsgált területegységek településein élők mely szintekkel tudnak leginkább azonosulni. A kérdőívek kitöltőit arra kértem, hogy számozással állítsák sorrendbe az egyes területi szinteket aszerint, hogy melyekhez kötődnek a leginkább. Minden vizsgált területen a települési szint a legdominánsabb, csak utána kapnak helyet a nagyobb kiterjedésű területi egységek. A muravidéki és burgenlandi magyarság területi identitása saját országukon belül is meglehetősen gyengének mutatkozik, elsősorban a települési szinthez kötődnek. A néprajzi tájat mint lehetséges kategóriát mindkét területen az utolsó helyre rangsorolták (4. ábra).

4. ábra A burgenlandi és muravidéki vizsgált települések magyarságának különböző területegységekkel való azonosulása. Forrás: kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés.

Figure 4 The identification of the Hungarians of the resourced transborder settlements with the different unit areas. Source: Edited by the author based on own survey.

Sem az ausztriai, sem a szlovéniai kérdőíveknél nem találtam egyetlen olyan választ sem, amely az első két hely valamelyikére tette volna a néprajzi tájhoz való kötődést (7. táblázat).

7. táblázat – Table 7

A néprajzi tájhoz kötődő identitást a harmadik legfontosabb tényezőként említők térségenkénti százalékos aránya a vizsgált határon túli települések magyarsága körében
The percentage of respondents per unit areas who think that the third most crucial factor is the identification with the ethnographic region

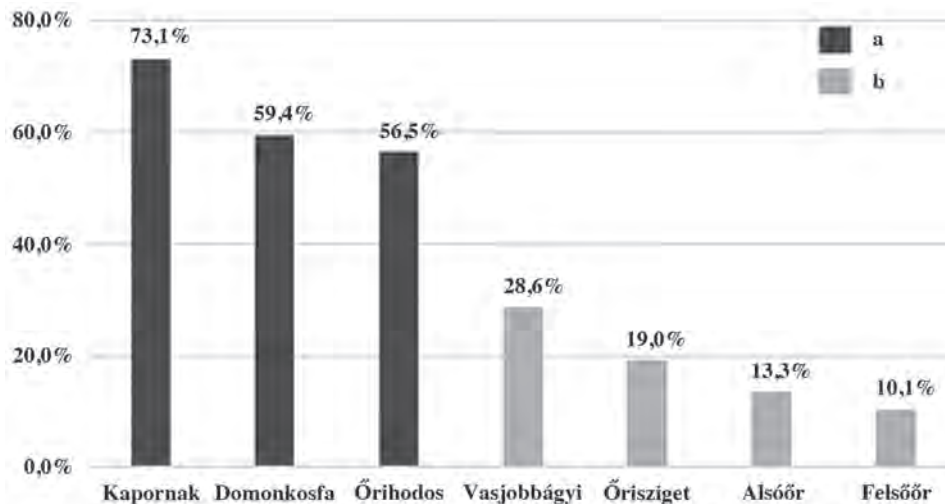
Települések	1. helyen	2. helyen	3. helyen	4. helyen	5. helyen
Burgenlandi őrtelepülések	0,0	0,0	7,1	43,1	49,7
Muravidéki őrtelepülések	0,0	0,0	52,2	2,9	44,9

Forrás: kérdőíves felmérés alapján saját szerk.

Source: Edited by the author based on own survey

A Muravidéken élők közül minden második személy a harmadik helyen már megemlíttette az őrségi identitást, míg az ausztriai települések esetében a válaszadók alig több mint 7%-a tette ugyanezt. Ugyanakkor a szlovéniai három és az ausztriai négy kutatott településen élő magyaroknak mintegy $\frac{3}{4}$ -e a saját települését az Őrség részeként definiálja. Ez azt jelenti, hogy tudnak tehát az Őrségről, sőt, lakóhelyük – négy megkérdezettből három véleménye szerint – őrségi település, de kötődésük a területhez gyenge.

Az Őrségről való ismeretekben eltérések tapasztalhatók (5. ábra). Arra a kérdésre, hogy „Mi az a három dolog, ami az Őrségről az eszébe jut?” a burgenlandiaknak kevesebb mint 30%-a, a muravidékieknek viszont a fele tudott legalább egy ismérvet említeni. A mélyebb ismeretek azonban nem járnak automatikusan erősebb térségi kötődéssel.

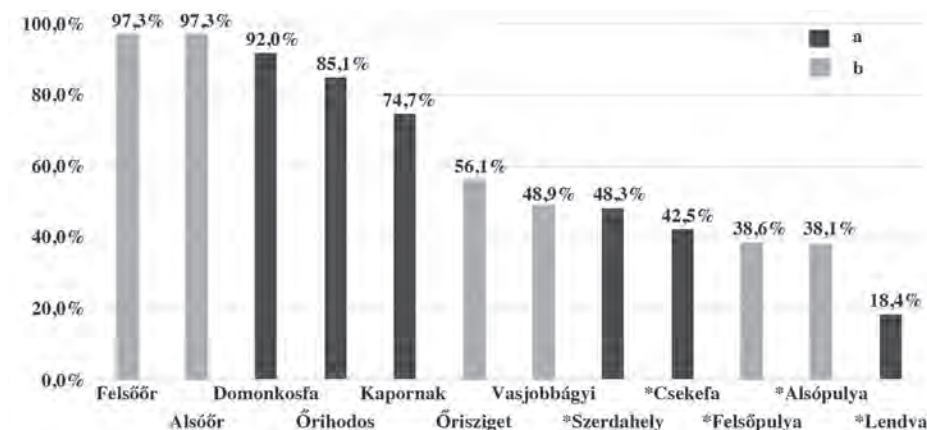
5. ábra A „Mi az a három dolog, ami az Őrségről eszébe jut?” kérdésre legalább egy választ adók százalékos megoszlása településenként – a = muravidéki települések; b = burgenlandi települések. Forrás: kérdőíves felmérés alapján saját szerk.

Figure 5 The percentage distribution of people who could give at least one answer for the question “What are the three things that come to your mind concerning Őrség?” – a = settlements of Prekmurje; b = settlements of Burgenland.

Source: Edited by the author based on own survey.

Szintén igyekeztem kideríteni, hogy a megkérdezettek szerint saját országukban melyek azok a települések, amelyeket az Őrség részeként értelmeznek. Kiemelendő, hogy bár sokan említették Lendvát az ott élő magyarság nagy aránya miatt, ez sosem volt őrtelepülés,

valamint Alsópulyát is, ez utóbbi azonban mintegy öt évszázada nem magyar többségű, így az ott élő magyarság elenyésző aránya miatt ennek kutatásától eltekintettem (6. ábra).

6. ábra Az Órséghez tartozó települések a megkérdezett burgenlandi és muravidéki magyarok szerint
 – a = muravidéki települések; b = burgenlandi települések; csillaggal megjelölt településnév = nem képezi részét az egykori határőrvidéknek. Forrás: kérdőíves felmérés alapján saját szerk.

Figure 6 The settlements which are part of the Órség according to the Hungarians beyond the border
 – a = settlements of Prekmurje; b = settlements of Burgenland; name of the settlement marked with a star = this settlement is not part of the onetime west border area. Source: Edited by the author based on own survey.

Összefoglalás

Tanulmányomban az összefoglaló néven „Órállók földjének” hívott, a honfoglalás korában határvédelmi funkciókat ellátó települések által alkotott terület egységeken napjainkban élő magyarság nemzeti és térségi identitásának főbb jellemvonásait kutattam. Ez jelentette egyrészt a mai Burgenlandhoz tartozó Felsőőr, Alsóőr, Órisziget és Vasjobbágyi településeket, másrészt a muravidéki Domonkosfát, Órihodost és Kapornakot, valamint az ún. történeti Órséget alkotó 10 falut és egy várost. A statisztikai adatok mellett elsősorban saját empirikus felmérésemre támaszkodhattam, amit 944 lekérdezett kérdőív jelentett.

A nemzeti identitás kapcsán hipotézisem igazolódott: továbbra is jelen van az elszakadt területeken élő magyarság – főként az idősebb korosztályok – körében, ugyanakkor az egyre erősödő szlovén és osztrák dominancia miatt a kötődés egyre gyengül.

A határon túl élő magyarok szerint a nemzeti identitás kritériumai közül legfontosabb az, hogy az ember saját magát magyarnak vallja, valamint az, hogy ismerje és szeresse a magyar kultúrát. Ezek mellett jelentősnek vélik még a származást, a jelképek tiszteltét, valamint a magyar közösségben való élelét.

A két határon túli kisebbség térségi azonosságtudatával kapcsolatosan a kutatásom nem várt eredményt hozott. Órségi kötődés nyoma ugyanis nemcsak a muravidéki, hanem a burgenlandi magyarság körében is felfedezhető. Meglepő módon az ausztriai magyaroknak igaz gyenge, de némi kötése van a nagyrészt Magyarországon fekvő, széles körben ismert néprajzi, kultúrtörténeti régióhoz, az Órséghez. Sőt, a megkérdezett magyarok magyaroknak mintegy 3/4-e saját települését az Órség részeként is definiálja, ennek ellenére az Órséggel való azonosulás mértéke mindkét határon túli közösség esetében gyenge. A néprajzi tájról való ismereteik között jelentős különbség van: a muravidéki magyarság

sokkal több mindent tud róla, hiszen a felmért három falu maga is az Őrség Szlovéniában folytatódó, kontinuos területét jelenti, ám ez nem eredményez automatikusan erős térségi identitást. Mindkét vizsgált területen tudnak tehát az Őrségről, sőt, lakóhelyük szerintük őrségi település, de kötődésük hozzá nem erős. Ennek oka a muravidéki magyarok esetén az államhatár elválasztó szerepe, míg a burgenlandiak esetén a földrajzi távolság lehet, ugyanis ez az északabbra húzódó őrtelep korántsem kapott akkora figyelmet sem geográfiai, sem történelmi és etnográfiai értelemben, s szép lassan a hétköznapi élet során is szinte a feledés homályába merült.

Ami a kutatás további irányait illeti, fontosnak tartom kiemelni, hogy szükségszerű lenne az elcsatolt településeken élő magyarok véleménye és identitása alapján a tágabb értelemben vett Őrség képzeletbeli határainak felülvizsgálása. Továbbá célszerűnek tartanám kiterjeszteni a vizsgálatomat a megkérdezettek által említett településekre is.

KARDOS LAURA

ELTE Savaria Egyetemi Központ, Szombathely

kard.lau@gmail.com

IRODALOM

- ANDORKA R. 2003: Bevezetés a szociológiába. – Osiris Kiadó, Budapest. 662 p.
- BALIZS D. – BAJMÓCY P. 2013: Kvantitatív etnikai földrajzi vizsgálatok a történelmi Vas megye példáján. – *Tertületi Statisztika* 53. 5. pp. 457–474.
- BALIZS D. 2014: Felsőőr átalakuló etnikai és vallási térszerkezete. – *Földrajzi Közlemények* 138 (4). pp. 306–321.
- BALOGH A. 2010A: Néprajzi tájak földrajzi problematikái. In: CSAPÓ T. – KOCSIS Zs. (szerk.): A településföldrajz aktuális kérdései. Savaria University Press, Szombathely. pp. 87–104.
- BALOGH A. 2010B: Néprajzi vázlat az Őrségről. In: KOCSIS K. – VERESS M. (szerk.): HUNGEO 2010. Magyar Földtudományi Szakemberek X. Világtalálkozója. Régiók – Határmentiség – Peremterületek. Kirándulásvezető, Szombathely. pp. 15–19.
- BALOGH A. – BARANYAI O. 2011: Néprajzi tájak lehatárolásának kérdései az Őrség példáján. – V. Magyar Földrajzi Konferencia, Pécs.
- BALOGH A. – BARANYAI G. 2014: Az Őrség hagyományörző települései. – In: CSAPÓ T. (szerk.): Sátoraljaújhelytől Hawaig. Savaria University Press, Szombathely. pp. 90–100.
- BARANYAI N. 2013: Regionalizáció és regionalizmus Lengyelországban. Doktori értekezés, Pécs. 187 p.
- BARANYAI O. 2012: A változó Őrség fejlesztésének természeti és társadalmi alapjai. – PhD-értekezés, Pécs. 174 p.
- BARICS E. 2004: A dél-dunántúli régióban élő horvát nemzetiségi lakosság anyanyelvi helyzetének és identitástudatának alakulásáról a 20. Század második felében – In: KUPA L. – GYUROK J. (szerk.): Határmenti régiók és kisebbségek a 19-20. században. Konferenciakötet. B&D Stúdió, Pécs. pp. 111–118.
- BARNA G. 2011: Népi kultúra – nemzeti kultúra – nemzeti identitás: A népi kultúra szerepe a nemzeti kultúra és a magyar identitás megszerkesztésében. In: JANKOVICS J. – NYERGES J. (szerk.): Kultúra, nemzet, identitás: VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus. 749 p.
- BELUSZKY P. 2005: Őrség – Vendvidék, Felső-Rába-völgy: Szentgotthárd és környéke. – Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs. 207 p.
- BOKOR P. 1989: Vas megye természetföldrajzi tájbeosztása. – *Vasi Szemle* 43. 1. pp. 26–47.
- BOKOR P. 1996: A Nyugat-magyarországi peremvidék és környezetének új természeti tájfelosztása. – *BDTF Tudományok Közlemények* X. Természettudományok 5. pp. 169–181.
- BOKOR P. 2007: Vas megye tájfelosztása. – Kézirat, Szombathely. 12 p.
- BÓHM A. 2000: Térségi identitás Magyarországon. – In: HORVÁTH Gy. – PÁLNÉ KOVÁCS I. (szerk.): Területfejlesztés és közigazgatásszervezés. – MTA, Budapest. pp. 111–123.
- CSAPÓ O. 2008: Az Őrség területi elhatárolási problémái. – *Földrajzi Értesítő* 57. évf., 3–4. sz., pp. 313–333.
- CSERNUS S. 2007: Adalékok az osztrák kulturális identitáshoz – összetevők és nyelvi manifesztációk. Doktori értekezés, Veszprém. 225 p.
- CSISZÁR K. 1994: Őrség. – Savaria Tourist, Szombathely, 124 p.
- DÓCZY T. 2011: Rendszerváltás, globalizáció és nemzeti identitás a sportban a XXI. század kezdetén Magyarországon. – Doktori értekezés, Budapest. 133 p.

- DÖMÖTÖR S. 1960: Őrség. – Gondolat Kiadó, Budapest. 169 p.
- FARKAS GY. 2005: Etnikai változások a Lévai járásban. – In: BAKÓ B.–SZOTÁK SZ. (szerk.): Magyarlakta kistérségek és kisebbségi identitások a Kárpát-medencében. Gondolat Kiadó – MTA Etnikai–Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest. pp. 137–152.
- GEREBEN F. 1999: Identitás, kultúra, kisebbség: felmérés a közép-európai magyar népesség körében. – MTA Kisebbségkutató Műhely; Osiris, Budapest. 278 p.
- GIDDENS, A. 2003: Szociológia. – Osiris Kiadó, Budapest. 771 p.
- GYIVICSÁN A.–KOZMA M.–GYÖRI-NAGY S.–SZÁSZ J. A. 1985: A magyarországi nemzetiségek kulturális, tudati jellemzői. – Állami Gorkij Könyvtár Művelődéskutató Intézet, Budapest. 280 p.
- GYÖRI-NAGY S. 1985: Nyelvállapot és nemzetiségtudat Brennbérgbánya (Brennberg) németajkú lakossága körében. – In: GYIVICSÁN A. et al: A magyarországi nemzetiségek kulturális, tudati jellemzői. – Állami Gorkij Könyvtár Művelődéskutató Intézet, Budapest. pp. 113–203.
- HANÁK P. 1997: A nemzeti identitás konstrukciója és problémái. Elhangzott a Francia-Magyar Napok „A kommunikáció világméretű egységesülése és a nemzetek azonosságtudata” témájú tanácskozásán, a Magyar Tudományos Akadémián, 1997. április 26-án.
- JABLONCZAY T. 2013: Globális és lokális identitás. In: JABLONCZAY T.–GRAJCSZÁR I. (szerk.): Területi identitás stratégiák I. – Dabas helyi identitáspolitikája és imázsa. Felső-Homokhátság Vidékfejlesztési Egyesület, Dabas. pp. 11–39.
- KIRÁLY G. 2014: A közgazdaságtan és a szociológia határán – az identitás-gazdaságtan által felvetett elméleti kérdések. – Közgazdasági Szemle 61. 2014. január. pp. 92–107.
- MÁTÉ-TÓTH A. 2012: Vallási identitásfaktorok. – In: BALOGH I. et al. szerk.: A szociológia szemüvegén keresztül: Tanulmányok Feleky Gábor 60. születésnapjára. – Belvedere Meridionale, Szeged. pp. 206–216.
- NAVRACSICS J. 1999: A kétnyelvű gyermek. – Corvina Kiadó, Budapest. 201 p.
- OLÁH M. 2012: A területi identitás szerepe az igazgatási terek tervezésében. – Területi Statisztika 2012/4. pp. 307–334.
- PALKÓ K. 2011: Az identitás területi dimenziói a politika tükrében. – Doktori értekezés, Pécs. 233 p.
- PATAKI F. 2001: Élettörténet és identitás. Osiris Kiadó, Budapest. 425 p.
- RANCZ T. 2011: Identitás és nyelvhasználat Felső-háromszéken. Doktori disszertáció, Budapest. 239 p.
- SCHÖPFLIN GY. 2004: Az identitás dilemmái: kultúra, állam, globalizáció. – Attraktor Kiadó, Gödöllő. 318 p.
- SOMLYÓDYNÉ PFEIL E. 2007: Mozaikok a regionális identitás értelmezéséhez. – Tér és Társadalom 21. 2007/4. pp. 57–71.
- SOMOGYVÁRI I. 2010: A történelmi tárgyú irodalom szerepe a nemzeti identitás alakításában: Empátia, csoport-identifikáció és csoportközi folyamatok kapcsolata a befogadásban. PhD disszertáció, Pécs. 162 p.
- SZABÓ I. 1993: Kétnyelvűség és nyelvhasználat a muravidéki magyarok körében. – Regio 1993. 3. pp. 56–67.
- SZIRÁKI SZ. 2010: Nemzeti identitás és biblikus látásmód a XVII. század végi Erdélyben. – Doktori értekezés, Budapest. 218 p.
- TÁTRAI P. 2009: Etnikai térszerkezet és etnikai identitás a Nyitrai járásban. – Fórum Társadalomtudományi Szemle 11. 3. pp. 55–78.
- TÓTH J. 1975: Az Őrség népi építészete. – Műszaki Könyvkiadó, Budapest. 154 p.